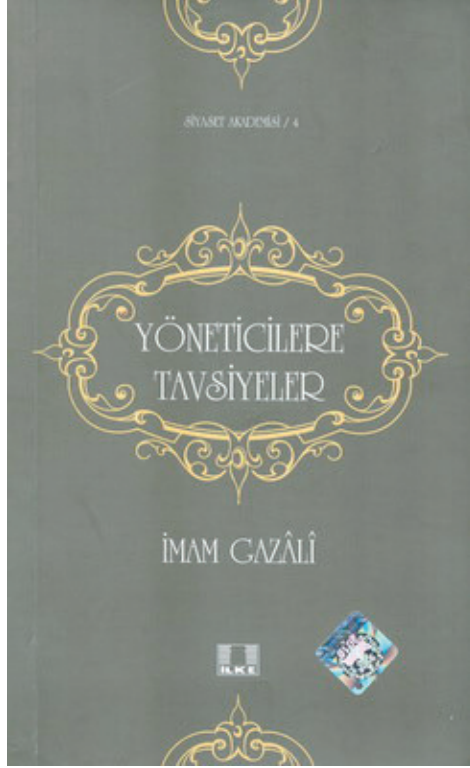

AK PARTİ
GENEL MERKEZ
AR-GE BAŞKANLIĞI
AK PARTİ KÜTÜPHANESİ
KİTAP TANITIMLARI SERİSİ

ANKARA 2013

AR-GE Başkanlığı
AK Parti Kütüphanesi
AK Parti Genel Merkezi 4. Kat
Söğütözü Cad. No. 6
Çankaya 06550 Ankara
Tel: +90 (312) 204 50 00
Dahili: 2314 / 2321
kutuphane@akparti.org.tr
<http://kutuphane.akparti.org.tr>

Tanıtımı Yapılan Kitap
Yöneticilere Tavsiyeler / İmam Gazali; Türkçesi, Osman Arpaçukuru.
İstanbul: İlke Yayıncılık, 2008. 191 s. (ISBN: 978-975-7105-41-1)
Tanıtımı Yapan: Zeynep Sakar

*Özetlerde belirtilen görüşler kitap yazarının görüşleridir.
AK Parti'nin görüş ve düşüncelerini yansıtmaz.

AK PARTİ
GENEL MERKEZ
AR-GE BAŞKANLIĞI
AK PARTİ KÜTÜPHANESİ
KİTAP TANITIMLARI SERİSİ

YÖNETİCİLERE TAVSİYELER

İMAM GAZALİ

AK PARTİ

ANKARA 2013

İÇİNDEKİLER

Birinci Bölüm

İman

İman Ağacının Kökleri.....	13
İman Ağacının Dalları.....	20
Adaletin ve Hakkı Teslimin Temelleri	22
İman Ağacının Su Aldığı İki Pınar.....	49

İkinci Bölüm

Siyaset

Adalet ve Siyaset.....	65
Devlet Başkanının Yardımcıları	112
Katipler	161
Bilgelik ve Bilgelerin Sözleri	165

YAZAR HAKKINDA

İmam Gazâli

Eş'ari kelamcısı, Şafii fıkıh bilgini, mutasavvıf, filozoflara yönelttiği eleştirilerle tanınan büyük İslâm düşünürü... 1058-1111 yılları arasında yaşamıştır.

Kaynaklar ittifakla onun olağanüstü bir zeka ve hafızaya sahip olduğunu söyler, İslâm düşünceleri arasında en çok eser veren müelliflerden biridir. Kendisine ait dört yüzün üzerinde eser gösterilir. Yaşadığı dönemde âlimler yanında çok önemli bir itibar ve saygınlığa sahipti.

Başta fıkıh olmak üzere hadis, akaid, gramer gibi geleneksel bilgi dallarında yetiştikten sonra mantık ve kelam ilminin yanı sıra felsefede derinleşti. Ardından Şafii Fıkıhı, hukuk ekolleri arasında tartışma teknikleri (Hilaf), cedel ve mantık alanlarında parlak bir âlim olarak yetişti. Bütün bu disiplinlerde sağlam bir formasyon kazandı. Bu yüzden hocası Cüveyni onu anlatırken “Gazâli derin bir okyanustur” der.

En meşhur eseri olan “İhyâ ulümi'd- din” Gazali'nin kendini tefekküre ve deruni bilgiye verdiği dönemin en önemli ürünü ve dinî, ahlakî, felsefî, tasavvufî muhtevasıyla İslam düşüncesinin en dikkat çekici eserlerinden biridir. Elinizdeki kitap, “ İhyâ ”nın Adâbü'l- ülfeti ve'l-uhuvveti ve's-suhbeti ve'l muâşeretü ma'asnâfi'l halk” başlıklı kitabın özgün çevirisidir. Bu kitap, “İhyâ”dan bağımsız olarak da yayımlanmıştır. (iç kapak arkası)

KİTAP HAKKINDA GENEL BİLGİ

Gazali'nin önemli siyasi çalışmalarından biri olan bu kitap, Selçuklu Sultanı Melikşah'ın oğlu sultan Muhammed Tabar'a hitaben yazılmıştır.

Kitap, devrin sultanına seslenir ve ona öğütler verir. Allah'ın sıfatlarını özlü biçimde anlatarak başlayan kitapta, yöneticide bulunması gereken özellikler, devlet yönetiminde nasıl bir yol izlenmesi gerektiğine dair açıklamalar ele alınarak, tarihten örnekler verilir. *(arka kapak)*

KİTABIN ÖZETİ

Ey iktidar sahibi,

İman ağacının kökleri, gönlün derinliklerinde sağlamca tutunmazsa, dalları gelişmez. Böyle bir ağacın, ölüm rüzgârının veya fırsatları bitiren fırtınanın esintisiyle, son nefeste kökünden sökülüp devrilmesinden korkulur...

Bil ki,

Bu iman ağacının on kökü ve on dalı vardır onun ilk kökü, kalple inanmak, ilk dalı da organlarla inancın gereğini yerine getirmektir. Bu ağaç yüceler katında kabul edildiği takdirde bu on kök ve on dal, âlemin hükümdarı bu ağacı büyütüp geliştirsin diye açıklanmıştır. Bundan dolayı onun haftada bir günü Rabbine ibadet için ayırması ve on gün de ahiret işleriyle meşgul olması uygun olur. Bu ise Cuma günüdür. Kuşkusuz cuma, müminlerin bayram günüdür, bu günde gizli ya da açıktan dua eden isteğini dile getiren herkesin Allah tarafından duasının kabul edilip, her türlü ihtiyacının giderildiği bir zaman vardır. Yedi günden bir gününü Rabbine hizmet için ayırsan ne olacak sanki? Ne kaybedersin?...

İman ağacının dalları;

Ey Başkan!

Şunu bilin ki;

İnsan kalbinde bulunan her türlü bilgi ve inanç imanın köküdür. İnsanın yedi organında itaat ve adalet olarak ortaya çıkan her şey de imanın dallarını oluşturur. Dal kuru ve cılız olursa bu durum kökün zayıf olduğunu gösterir böyle bir dal ağacın ölümü esnasında ayakta kalmaz, bedenın amel-leri kalpteki imanın göstergesidir. Sana adaletin temellerini öncelikle anlatacağız ki kıyamet günü **adaletten ve hakkı teslim etme** davranışından nasıl sorguya çekileceğini kavramış olasın.

Adaletin ve hakkı teslimin temelleri;

*Yöneticiliğin önem ve sorumluluğunu kavramak;

Yöneticiliğin üstün bir iş olduğunun delili Hz. Peygamber (s.a.v)'den rivayet edilen şu hadistir;

‘ Başkanın bir günlük adil yönetimi yetmiş yıllık ibadetten daha üstündür’

Kıyamet gününde Allahın gölgesinden başka hiçbir gölge ve sığınacağın kalmadığı zamanda yalnız şu 7 kişi orada gölgelenir;

- * Halkını adaletle yöneten başkan
- * Rabbine ibadet ederek yetişen genç
- * Kendisi ticarete olduğu halde kalbi camide olan adam
- * Allah için birbirini seven iki kişi
- * Yalnız kaldığında Allah için gözyaşı dökten adam
- * Kendisini nefsanî arzularını doyurmaya davet eden güzel bir kadını ona karşı istekte bulunmasına rağmen ben Allahtan korkarım diyerek geri çeviren adam
- * Sağ elinin verdiğinden sol elinin haberi olmayacak derecede gizlilikte tasaddukta bulunan kimse

Hz. Peygamber söyle buyurmuştur; on kişiye yönetici olarak atanan kimse eğer aralarında adaletli olmazsa, kıyamet günü elleri boynuna bağlı halde getirilir, eğer yönetiminde iyi olmuşsa elleri çözülür, kötü ise bağları fazlalaştırılır.

Hz. Huzeyfe şöyle demiştir; 'ister iyi olsun ister olmasın hiçbir başkanı övmem çünkü peygamberi şunu söylerken işittim : 'Adil ve zalim başkanlar kıyamet günü getirilir, sırat üzerinde durdurulurlar, Allah sırata, zulümle yönetip hükmeden, yargı işlerinde rüşvet alan ve hasımlardan birinin beyanını almayan idarecileri üzerinden düşürmesini vahyeder, sıratla onları üzerinden atar onlar cehennem dibine varıncaya kadar yetmiş sene bu şekilde yuvarlanırlar.'

Bir rivayete göre;'Davut (a.s) bir gece kılık değiştirerek dışarı çıktı, karşılaştığı herkese Davut'un yönetimi hakkında soru sordu. Cebrail bir insan suretinde ona geldi. Davut ona da aynı soruyu sordu:

Cebrail: 'Ne güzel adamdır Davut ama ellerinin ve yorgunluğunun kazancını yemek yerine beytülmalden yemesi de olmasa' der.

Davut ağlayarak eve döner' Allah'ım bana bir sanat öğret ki, onu yapıp yorgunluğumun kazancını yiyebileyim der' Allah ona zırh sanatını öğretir.

Ey Başkan; Hz. Ömer'in ihtiyat ve adaletine bakın;

Hz. Ömer gece devriyeleriyle her gece dışarı çıkar ve bir sorun olup olmadığını kontrol ederdi, şöyle derdi; 'sokakta terk edilmiş uyuz bir keçinin benden sorulmasından endişe ederim.'

Ey Başkan;

Devlet yönetimi çetin iştir onun sorumluluğu son derece ağırdır, bu konuda söylenecek söz çoktur, devlet adamları kendilerine adaleti nasıl gerçekleştireceğini öğretmeleri ve bu ağır yükü hafifletmeleri için din âlimlerini yakın tutmadıkça sağlıklı bir yönetim gerçekleştiremezler

***Din âlimlerini yanından eksik etmemek;**

Dünyaya aşkla bağlanmış kötü âlimlerden uzak durmalısın böyleleri senin yüzüne karşı övgüde bulunup, seni metheder elinde bulunan nimet ve imkânlarla göz diker. Senin hoşnutluğunu kazanarak bunlara nail olmaya çalışır ve bu yüzden gerçekleri senden gizlerler, dürüst alim ise senin elindeki maddi imkanlara ilgi göstermez, öğüt ve uyarılarında insaf ve şefkati elden bırakmaz.

Ebu Kalube, Ömer b. Abdülleziz'in meclisine geldi, Ömer ona kendisine öğütte bulunmasını istedi o da 'Hz. Âdemden bugüne kadar senden başka halife kalmamıştır' dedi Ömer ondan öğüdünü artırmasını istedi aralarında şu konuşma geçti:

-sen ölen ilk halifesin

-başka

-Allah seninle beraberse kimden korkuyorsun, yok o senle beraber değilse kime sığınacaksın?

Bunun üzerine Ömer b. Abdülleziz

-Bu kadarı yeter dedi...

Süleyman b. Abdulmelik bir gün dünyada çok nimet ve refah içinde yaşadım ahrette halim nice olur' diye düşünür. Devrinin büyük alimi olan Ebu Haizime gider ve ona 'iftarlığından bir şeyler getir iftar edeyim' der o da birkaç çürük hurma getirerek, önüne koyar:

-'benim iftarlığım bu' der.

Süleyman hurmaları görünce ağlar; üç gün üç gece oruç tutar üçüncü gece çürümüş o birkaç hurmayla iftar eder, eşiyle de bu gece birlikte olduğu söylenir bu birleşmeden Abdülleziz ve ondan da Ömer. b. Abdülleziz dünyaya gelir. Ömer adalet, vefa, züht ve ihsan bakımından döneminin en parlak şahsiyeti olur, Hz. Ömer'in yolundan yürür. Bütün bunların olması; samimiyetin, tutulan orucun yenen hurmanın bereketi olduğu söylenir.

Ömer. b. Abdüllezize tövbesinin nedeni soruldu şu cevabı verdi; ‘Bir gün kölemi dövdüm. Köle bana ‘Sabahı kıyamet olan bu geceyi unutmayın‘ dedi bu söz kalbime işledi, Ebu hazım’dan öğüt istedi, Ebu hazım şu öğüdü verdi ‘Uyuduğunda ölümü başının altına koy! Ölümü ne zaman temenni edersen, ona sarıl! Ne zamanda ölümden kaçarsan bil ki sen onun üzerindesin o sana çok yakındır’

Başkanlık makamında olan biri bu hikâyeye dikkat kesilmelidir ve başkasına yapılmış olan bu tavsiyeyi kendisine yapılmış gibi kabul etmeli ve gördüğü her âlimden öğüt istemelidir.

***Yardımcıların Eğitimi ve Terbiyeleri**

Tek başına zulmü ortadan kaldırılabileceğini sanma! Fakat hizmetçilerini, maiyetini, bakan ve memurlarını düzelt, sen kendi zulmünden sorulacağın gibi onların işledikleri zulümlerden de sorulacaksın.

***Öfkeyle Hareket Etmemek**

Öfke aklın afetidir, böyle davranmaktan sakın, üstün ahlak sahibi ol ve daima evliyaların ve peygamberin yaşantısını aklına getir, öfkene tabi olursan yırtıcı bir varlığa dönüşürsün

Hz. peygamber şöyle buyurmuştur; üç şey kimde bulunursa imanı tamam olmuştur.

- 1-Öfkesini yenenler
- 2- Her durumda insafli ve adaletli olanlar
- 3-Cezalandırarak affedenler

Hz. Ömer şöyle buyurmuştur ‘Kızgınlık anında tecrübe edinceye kadar kimseye güvenme’

Hz. Peygamber şöyle buyurmuştur; ‘kişi yumuşaklık ve affetmesiyle oruç tutan namaz kılan kimsenin derecesine ulaşır.’

*Kendin için istemediğini başkası için de istememek;

Hz. Peygamber Bedir gazvesinde bir ağacın gölgesinde oturuyordu. Ceb-rail gelip; 'Ey Muhammed! Ashabın güneş altında bulunurken sen gölgede mi oturuyorsun 'Hz. Peygamber bu kadar basit bir şeyden dolayı ayıplanmıştır.

*Halkın ihtiyaçlarını karşılama;

Kapınıza gelen ihtiyaç sahiplerini hor görmeyin, böyle bir hataya düş-mekten şiddetle sakının.

*Nefsin arzularına tabi olmamak;

Göz alıcı elbiseler giyerek çok çeşit yemek yiyerek arzularına tabi olmak-tan sakın! Kanaatsiz adalet olmaz.

*Şefkatli ve yumuşak olmak;

Hişan b. Abdülmelik Emevi devletinin halifelerindendi. Dönemin bil-ginlerinden Ebu Hazıma 'Hilafet işlerinde günah yükünden kurtuluşun yolu nedir?' diye sordu.

Ebu Hazım : 'Aldığın her dirhemi meşru yolla alman ve yine meşru yere harcamandır' dedi

Hişam: 'buna kimin gücü yeter?' diye sordu.

Ebu Hazım: 'Cennetin nimetlerini arzulayıp, cehennemin azabından korkan kimsenin...' diye cevap verdi.

*Halkın sevgisini kazanmak;

Yönetici ve devlet başkanı; yüzüne karşı kendisini övenlere aldanarak, bütün halkın da kendisinden hoşnut olduğunu zannetmemelidir, çünkü ger-çekte onu yüzüne karşı övenler, ondan korktukları için onu övmektedirler.

Bilakis halkın durumunu tetkik edecek ve icraatlarını halkın ağızından dinleyerek kendisine rapor edecek güvenilir müfettişler ve casuslar edinmelidir.

*Hiç kimseden meşru olmayan bir talepte bulunmamak;

Hz. Ömer şöyle demiştir: 'Ben her sabah, halkın yarısı bana kızgın olduğu halde çıkarım. Kendisinden hakkın alındığı kimsenin kızması kaçınılmazdır. İki hasım aynı anda hasım olmaz. İnsanların en cahilleri, yaratılmışları memnun etmek için yaratıcının hoşnutluğunu terk edenlerdir.

İman ağacının su aldığı iki pınar:

1-Pınar: Dünyayı gerçekliği üzere tanımak ve insanın burada bulunma sebebini kavramak!

Ey Başkan!

Şunu bilmelisiniz ki, dünya rahatı kısa sürer. Dünya günlerinin çoğu yorgunluk ve meşakkatle doludur. Azıcık dünya rahatı sebebiyle, ebedi ahret rahatı, sonsuz ve tükenmez bir nimet elden geçirilmektedir. Akıllı insan, sonsuz bir rahata kavuşmak için bu sayılı rahat günlere kolaylıkla sabredebilir.

Hz. Peygamber şöyle buyurmuştur: 'Dünya'dan sakının çünkü o Harut ve Maruttan daha güçlü ve büyüleyicidir.' 'Denize giren mutlaka ıslanır, kendini dünya işlerine verende mutlaka kirlenir'

2-Pınar: Son nefesi bilmek

Ey Dünyanın Hükümdarı!

Bilmelisin ki, insanoğlu iki gruptur: Bir grup dünyanın haline tanık olur ve uzun ömür dileyerek ona bağlanır; son nefesi düşünmez. Diğeri de akıllı gruptur ki, onlar son nefeslerini gözlerinin önüne koyar, o ana dikkat kesilir, sonlarının nasıl olacağını, dünyadan sağlam bir imanla nasıl ayrılacaklarını, mezara beraberlerinde ne götüreceklerini düşünürler.

Hz. Peygamber şöyle buyurmuştur: ‘ Ölümlü çokça anın! Çünkü ölümlü anmak, günahları siler, kalpten dünya sevgisini siler’

ADALET VE SİYASET

Allah insanoğlundan iki grubu seçip, yarattıkları üzerine üstün kılmıştır. Bunlar peygamberler ve devlet başkanlarıdır.

Peygamberleri, kullarına delillerle kulluk yolunu öğretmeleri ve onlara doğru yolu açıklamaları için seçmiş ve göndermiştir.

Devlet başkanlarını da kulları birbirine karşı yapacakları zulümlerden korumak, geçimlerini sağlama konusunda bir zorlukla karşılamalarını önlemek için seçmiştir.

Hz. Peygamber:

‘Başkan kâfir de olsa, halkına zulüm yapmadıkça idareciliği bakidir’ buyuruyor.

Filozoflar şöyle demişlerdir;

‘Başkan bazı zamanlar, mutfağa giderek, yemek pişirmeli ve servis yapmalıdır. Sofraya gelen yemek, mutfakta çekilen zahmetler sonunda sofraya gelmektedir. Tabii bu zahmetten, sofradakilerin hiç haberi olamamaktadır. Ocağın yüksek sıcaklığını sadece karşısındaki bilir. Başkan sadece yemek hazırlığı için bile bu kadar zahmet çekildiğinden habersiz olursa, halkını zor ve çetin işlere sokmaktan çekinmez, o zaman da perişanlık içinde kıvranan halk, başkana ancak beddua eder.

İran hükümdarlarından Feridun, bir gün yardımcılarını denemek istedi. Onları toplayarak;

‘Halktan toplanan vergi, ordu giderlerini karşılamaya yetmiyor, bu yüzden devlet hazinesinden belli bir miktarın savunma fonuna aktarılması gerekiyor, sizin görüşünüz nedir’ dedi.

Bütün yardımcıları halkın ödediği vergilerin artırılmasını teklif ederler fakat içlerinden biri bu görüşe katılmayarak şöyle der:

“Kralım sizce hazineniz mi sevimlidir yoksa toprağınza ve halkınıza düşmanlık yapan düşmanlarınız mı?”

Kral: “elbette hazinemiz” diye cevap verir

Yardımcı: ‘kralım bir gün gelir sizdeki bu güzellik gider o gün ölümü tadarsınız ve son durağınız toprak olur’

Kral: başka?

Yardımcı: o gün sevdiğiniz hazineyi bırakır sadece bir kefenle giderseniz bütün düşmanlarınızla dost olmayı istersiniz.

Bu sözlerden çok hoşlanan kral yardımcısının rütbesini arttırır ve halkına şefkatle yaklaşır.

Devlet başkan yardımcıları;

Devlet başkanı yardımcısından şu iki hususta yararlanır:

1-Bilmediği konuları ondan öğrenir.

2-Bilmediği konularda da onun vereceği bilgilerle kendi bilgisini test edip şüphesini giderir.

Şayet devlet başkanı yapacağı işleri yardımcısıyla görüşüyor ve bilginleri kendine yakın tutuyorsa, akıllı ve işlere vakıf olan birisi demektir.

Yardımcısı devlet başkanına dostça yaklaşmadıkça ve ona gerektiğinde öğüt vermedikçe tam bir yardımcı olamaz, ayrıca ancak tedbirli ve ileri görüş sahibi bir yardımcının dostluk ve ögüdü kabul edilir. Her şeyden habersiz bir yardımcı her şeyi kaybettirir.

Dünyanın en mutlu devlet başkanı, yapması gerekeni unuttuğunda hatırlatan hatırladığında, yapmasına yardımcı olan bir yardımcıya sahip olandır. Temiz karakterli bir devlet başkanının kötü karakterli bir yardımcısının olması içindeki timsahı yüzünden hiç kimsenin yararlanamadığı temiz

bir su kaynağına benzer. Yardımcı emaneti korumalıdır, devlet başkanı liyakat sahibi olmayan kötü karakterli birini önemli bir göreve getirmek istediği zaman yardımcısı uygun bir dille devlet başkanını uyarmalıdır çünkü kötü ahlak ve davranıştaki biri herhangi bir mevki 'ye atandığı zaman, o birimde çalışan iyi niyetli amir ve memurları görevlerinden alarak, yerlerine kendisi gibi kötü şahsiyetli insanları getirecektir.

Devlet başkanının yardımcısı olgun olmalıdır devlet başkanının huzurunda nasıl bir tutum sergiliyorsa, onun غيابında da ona karşı da aynı davranış ve tutumu sergilemelidir. O lekesiz ayna gibidir, devlet başkanı kendi iyilik ve doğruluğunu yardımcısının tutum ve davranışından anlar.

Devlet başkanının yardımcısı otorite sahibi olmalıdır. Asi ve günahkâr insanlar, onun haşmet ve ezici gücünden korkarak, Allahın emir ve yasaklarına aykırı davranma gücünü kendilerinde bulamazlar.

Devlet başkanının yardımcısı bütün topluma karşı şefkatli ve yufka yürekli olmalı, yapılan uyarı ve ikazlara kulak verilmelidir.

Devlet başkanına şu beş şey son derece gereklidir,

- 1- İşleri yürütebilmesine güvenilen bir yardımcı,
- 2- Askeri açıdan stratejik olan bölgelerde kurulacak kale,
- 3- Düşman saldırısını durdurabilecek askeri güç,
- 4- Askeri harekâtlarda başkalarına muhtaç etmeyecek kadar cephane ve mühimmat,
- 5- Evde kederi dağıtacak ve sevilen yemekleri yapacak hanım.

Ey Başkan!

'Sır saklamak, erdemdir; devlet başkanı ve diğer yönetim çalışanları için zorunludur.'

Zeki, düşünceli insan, sırrı başkasına emanet etmenin meşakkatli ve sıkıntılı bir durum olduğunu bilir, çünkü sırrı bilip, onu koruyan başkasına duyurmayan kişilerin sayısı çok azdır.

Devlet başkan yardımcısı üç güçlkle karşı karşıyadır;

- 1- Birinin hoşnutluğunu gözetmek
- 2- Başkanın hoşnutsuzluğunu gözetmek
- 3- Toplumun hoşnutluğunu gözetmek

Geçmiş devlet başkanlarından biri, uzun araştırmalar sonunda uygun bulduğu birini kendine yardımcı yapmak istedi, ondan ayrıca şu 3 konuda taahhüt istedi:

- 1- ‘Başkanlık makamıma izinsiz girme!’
- 2- ‘Devletimin namus ve itibarını koru, onu küçük düşürecek, davranışlarda bulunmaktan kaçın!’
- 3- ‘Ülkemde şahsi menfaat ve faydalar için girişimlerde bulunacak insanlara izin vermeden önce bu durumları bana bildir ve benimle görüş!’

Devlet başkanının bu şartları karşısında yardımcı adayı kişide şöyle konuştu:

‘Başkanım! Benimde sizden üç isteğim olacak, eğer isteklerimi yerine getirirseniz, istediğiniz seviyede bir hizmet sunabilirim. Yok, eğer isteklerim yerine getirilmeyecekse; beni görevden çekilmem hususunda mazur görün’ dedi.

Devlet başkanı isteklerini kabul edeceğine dair söz verince onları şöyle açıkladı:

- 1- ‘Sırrınızı hiç kimseye duyurmayacağım’
- 2- ‘Size öğütlerde bulunacağım’
- 3- ‘Görüş ve düşünceme göre bağımsız hareket edebilecek, hiç kimseyle bu konuda ortak olmayacak fakat başkasını da size tercih etmeyeceğim’

Başkan, bu isteklerini tümüyle kabul etti ve onu kendisine yardımcı yaptı.
Ey başkan!

Şu dört konu çok iyi anlaşılmalıdır;

- 1- Hiç kimsenin sadece zekâsına güvenilmemeli, o kişi aynı zamanda teste tabi tutulmalıdır.

- 2- İnsanların “İslam’ın bu konudaki hükmü şudur” biçimindeki soyut yargılarına güvenmemeli, ayrıca o hüküm, bildiğini yaşayan âlimlerden sorulmalıdır.
- 3- Bir ticaret kervanının yolu üzerinde bulunan engellerini, nerede ve nasıl bir tehlike oluşturduğu bütün ayrıntılarıyla iyice bilinmeden, kervanın kurtuluşunun mümkün olmayacağı bilinmelidir.
- 4- Yardımcısı, devlet başkanının görüş ve düşüncelerini en küçük bir harf değişiklik yapmadan halka ulaştırmalıdır.

Devlet başkanı, başkanlık makamına yakışmayan bir tavır sergilediği zaman yardımcısı büyüklenmeden bu davranışından dolayı onu uyarmalı ve iyi bir yolla onu düzeltmeye çalışmalıdır. Eğer devlet başkanı sinirli bir kimse ise, yardımcısı bunu alttan alarak yapmalıdır.

Dünyada fena pek çok şey vardır. Şu üç fena tutum, şu üç kimsede bulunursa, fenalık çok daha kötü bir hal alır

- 1- Devlet başkanlarında öfke ve kızgınlık
- 2- Âlimlerde dünya hırsı
- 3- Zenginlerde cimrilik

Vezir Yunan hükümdarı Nuşirevan’a yazdığı bir yazıda şöyle demiştir. ‘Ey Dünyanın Hükümdarı! Siz de şu dört şeyin sürekliliği zorunludur’

- 1- Adalet
- 2- Akıl
- 3- Sabır
- 4- Hayâ duygusu

İnsanlar içinde şu üç grup, sadık kimselerdir:

- 1-Peygamberler
- 2-Devlet başkanları
- 3-Deliler

Devlet başkanı karakteri bozuk insanların davranışlarına karşı dikkatsiz ve hazırlıksız olmamalıdır. Yönetime en layık insan, adalet duygusuna sahip; evi dindarların ve tecrübeli zeki insanların buluşma noktası; görüşlerini ilim ve fazilet sahiplerinden almış zeki düşünceli insanlarla arkadaşlık yapan bilgi ve görüş sahiplerine danışan kişidir.

Hasan Basri şöyle demiştir:

‘Dini konuları yücelten başkanın, halkın yanında heybet ve otoritesi yücelir. Allah’ı tanıyan kimseyi Allah’ta halka tanıtır.

Devlet başkanı, insanları memnun ve hoşnut etmek istiyorsa; idareciler, komutanlar ve din işleri görevlileriyle yakınlık kurmalı, halkın övgüsüne mazhar olmak istiyorsa; örgencilerden yardımı kısmamalı; akıllı zeki insanlardan olmak istiyorsa, fazilet sahibi ve bilgili insanların meclislerinden uzak kalmamalıdır. Yapılan kötülüğe iyilikle karşılık vermeyen; üstün insan olmaya layık değildir. İlim ve anlayıştan yoksun olan kimse; halkı yönetmek için uygun değildir.

İran hükümdarlarından Kestaşeb’in, Rast Ruşen adında bir yardımcısı vardı. Hükümdarın yakınları, bu yardımcının uygulama ve icraatlarından şikâyetçi idi, bir gün halktan bir grup insan gelip hükümdara onu şikâyet etti, fakat hükümdar onların bu şikâyetlerini ciddiye almadı.

Yardımcı şöyle dedi: ‘Hükümdarım! Bizim çokça adil davranışımız, az ceza verişimiz halkı azdırmıştır.’ Bir atasözünde denir ki ‘Hükümdar adil olduğu zaman halkı zalim olur bugün de durum bundan ibarettir. Onlardan yayılan fesat kokusu her tarafı kaplamıştır. Onları yola getirmeli ağır tedbirler almalı, bozguncuları uzaklaştırıp, iyileri kendimize yakınlıştırmalıyız.’

Hükümdar da halkı onun eline teslim etti. O da cezalandıracağı insanlardan rüşvet alarak onları serbest bırakmaya başladı. Halk günden güne perişan oldu, işler durdu, ekonomi bozuldu, devlet hazinesi boşaldı.

Bu arada bir düşmanı hükümdara meydan okudu. Hükümdar askerlerini donatmak için güvendiği hazinenin bomboş olduğunu gördü. Çok endişelendi, atına binip, dolaşmayacaktı. Uzakta bir koyun sürüsü gördü oraya

gitti. Orada bir çadır içinde uykuya dalmış koyunlar ve asılmış bir köpek gördü çadıra yaklaştığı zaman içinden bir genç çıktı ve ona selam verdi. Hükümdara ikramda bulundu.

Hükümdar: ‘Şu asılı köpeğin hikâyesini bana anlatmadan yemeğini yemeyeceğim’ dedi

Çoban şöyle anlattı: ‘Bu koyun sürüsü, bu köpeğe teslim edilmişti. Köpek bir gün bir kurtla karşılaştı, onunla arkadaşlık kurdu. Artık onunla geziyor onunla yatıyordu. Kurt her gün bir koyun aşırıyordu. Bir gün otlağın sahibi geldi, hakkını istedi, bende oturup koyunları saymaya başladım, koyunlar eksik çıkıyordu. Bir de baktım ki kurt bir koyunu kapmış gidiyor, ama yanındaki köpek buna sesini çıkarmıyordu. Koyunların azalmasının sebebinin köpek olduğunu anlamıştım, köpek emanete ihanet etmişti bu yüzden onu asmak kaçınılmazdı.’

Başkan bu hikâyeden ders çıkardı ve şöyle dedi ‘Biz de çobanız, halk da bizim koyunlarımızdır. Onların durumlarını onlardan sormamamız gerekir’. Evine gitti ve düşünmeye başladı. Raporları inceledi ve her şeyi örgendi. Sonra yardımcısının asılmasını emretti.

Azdeşir şöyle demiştir:

‘Hükümdar önce kendi maiyetini ıslah etmeli dürüst insanları çevresine toplmalıdır. Bunu yapamayan hükümdarın, halkı ıslah etmeye ne hakkı vardır’

Allah Teâlâ şöyle buyurmuştur:

‘(önce) En yakın akrabayı uyar. Sana uyan müminlerine (merhamet) kanadını indir’. Devlet başkanının huzuruna bin bir zahmetle ve engelleri aşarak çıkmak, onunla perde arkasından görüşmek, ülkeyi fesada sokan ve devleti yıkan sebeplerdendir. Hâlbuki hükümdarla kolaylıkla görüşebilme, halkın hükümdarı sevmesini sağlar. Bu durum hükümdarın ülke içinde olup bitenlerden haberdar olmasını sağlar.

Azdeşir; zeki, uyanık ve devlet işlerine vakıf bir yöneticiydi. Yardımcıları sabah huzuruna çıktıkları zaman o, bir gün önce her birinin ne yaptığını

onlara anlatırdı. Örneğin: ‘sen dün gece şunu yaptın, falan hatunla ya da cariyeyle uyudun’ derdi öyle ki yardımcıları hükümdara her gün gökten bir meleğin gelip olup bittiğini anlattığını sanırlardı.

Aristo şöyle demiştir:

‘Devlet başkanlarının en hayırlısı, kartal gibi keskin bakışlı olan ve etrafında bulunanların da leş değil kendisi gibi kartal olduğu kişidir.’